

در بچه

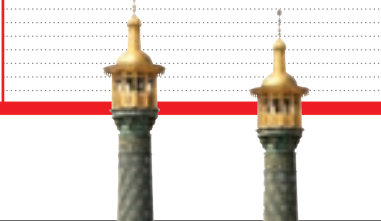
احمدرمضانی
پژوهشگر مطالعات اجتماعی:
تجربه موفق مساجد جهان اسلام می تواند الگوی ما باشد

سلطانی - مسجد یک پایگاه چندمنظوره است برای انجام مقاصد مذهبی، فرهنگی و اجتماعی مثل عبادت، تعلیم و تربیت و حتی اجرای عدالت و حل اختلافات. در واقع، مسجد نقشی بسیار اساسی در توسعه فرهنگ و تمدن جامعه اسلامی دارد و به نوعی، قلب تپنده جامعه اسلامی است.

این‌ها بخشی از صحبت‌های احمد رمضانی، کارشناس و پژوهشگر مطالعات جهانی مساجد، است. او در گفتگو با خبرنگار مامی گوید: تجربیات موفق جهانی در عرصه فرهنگ می‌تواند الگوی مناسبی برای ما باشد. از این‌رو، در طرح تحقیقات پژوهشی ارزیابی عملکرد مساجد شبانه‌روزی در مشهد، علاوه بر تمرکز بر هفت مسجد فعال در این طرح، تجربه موفق ده‌ها مسجد نمونه در جهان اسلام را بررسی کردیم. ناظر علمی و مشاور طرح تحقیقاتی پژوهشی ارزیابی عملکرد مساجد شبانه‌روزی در دفتر مطالعات فرهنگی و اجتماعی شهرداری ضمن اشاره به اینکه در جهان اسلام برخی مساجد به خاطر قدمت تاریخی یا معماری خاصشان مثل مسجد قبا در عربستان و مسجد شیخ لطف‌ا... در اصفهان جایگاهی اساسی در توریسم اسلامی دارند، عنوان می‌کند: دسته دوم مساجد موفق در جهان اسلام به خاطر پوشش فرهنگی و فعالیت‌های آموزشی و خدمات‌رسانی به شهروندان و گردشگران مطرح شده‌اند مثل مسجد الفروع در اتلانتای آمریکا یا مسجد جامع پاریس. در پژوهش انجام‌شده در دفتر مطالعات، برای الگوبرداری و بومی‌سازی، این دسته از مساجد مدنظر ما بوده است.

مسجد «لینز الکبیر» ومسجد امام حسین(ع)

این پژوهشگران در ادامه، با اشاره به اینکه از میان ده‌ها مسجد موفق جهان اسلام، ۱۳ مسجد فعال در پوشش‌های فرهنگی را شناسایی و بررسی کرده‌اند، تصریح می‌کنند: ما دو مسجد اراق‌دقیق‌تر بررسی کردیم. اولاً مسجد لینز الکبیر واقع در شهر لینز که ۳۰هزار مسلمان دارد و پنجمین شهر بزرگ انگلستان است و دوم، مسجد امام حسین(ع) در امارات که یک مسجد شیعی و ایرانی است. اطلاعات بیشتر نسبت به سایر مساجد، عامل بررسی جدی‌تر این دو مسجد بود که ما را در رسیدن به خروجی‌های مدنظر پژوهش کمک کرد. رضانی در پاسخ به این سوال که ویژگی‌های موفق و قابل‌الگوبرداری این مساجد برای ما چیست، می‌گوید: در این مساجد، افق دید اداره‌کنندگان و سازندگان محدود به انجام‌اعمال عبادی یا برگزاری صرف مراسمات مذهبی نیست. در نظر گرفتن سالن‌های ورزشی، اتاق بازی برای کودکان و کلاس‌های آموزشی نیازمخو مثل مسجد لینز انگلیس با دو زبان عربی و انگلیسی باعث پویایی جالب‌توجه و شکل‌گیری شبکه‌های بزرگ و منسجم اجتماعی حول محور این‌گونه از مساجد شده است. در این مساجد، به گردشگران و مسافران امکان اسکان داده شده و اتاق‌هایی مخصوص شستشوی جداگانه آقایان و خانم‌ها و یخ‌توزیز فراهم آمده است. وی ضمن اشاره به ویژگی‌های جالب مسجد امام حسین(ع) در دویی مثل برگزاری مراسم مذهبی و جشن‌ها به مدت ۱۵۰ روز در سال و داشتن دانشگاه مجازی، اظهار می‌کند: این مسجد که در امارات واقع است، چند بخش اصلی نظیر اداری، آموزشی، مهدکودک، کتابخانه و بخش فرهنگی دارد. این مسجد دو فعالیت قابل‌تأمل برای ما دارد: اولاً انتشار مجله «نسیم» در سه نسخه کودکان، نوجوانان و بزرگسالان و دوم اینکه به مسافران مسلمانی تا شهرها و کشورهای دیگر آمده‌اند، در مهمان‌سرا اتاق می‌دهند. در فروشگاه مسجد بسته‌های سوغاتی پیش‌بینی شده و تورهای شه‌گردی برگزار می‌شود که می‌تواند الگوی پوشش فرهنگی برای مساجد ما نیز باشد.

ضرورت احیای کارکرد مساجد

رئیس کمیسیون فرهنگی شورای اسلامی شهر مشهد تأکید کرد مناسبک و اعمال عبادی تبدیل شده‌اند، در حالی که در صدر اسلام، مسجد مأمی برای مردم و پایگاه تحولات فرهنگی و اجتماعی قلمداد می‌شد. در حال حاضر ضرورت دارد که کارکرد مساجد احیا شود.

در طرح پژوهشی و نظرسنجی از زائران، عملکرد مساجد شبانه‌روزی بررسی شد

مساجد باز؛ اطلاع‌رسانی بسته

و ساکنان محلی است که این خود ارزش اجتماعی مهمی محسوب می‌شود.

■ **الگوبرداری از خدمات شیعیان عراق به زائران اربعین**

در نتایج پژوهش صورت‌گرفته از سوی دفتر مطالعات فرهنگی و اجتماعی شهرداری، غالب مسئولان مساجد ضمن ابراز خشنودی از برگزاری چنین طرحی، استفاده از سرویس‌های بهداشتی و حمام‌ها را بنا به تجربه، از نیازهای اصلی زائران دانستند که از طریق این طرح فراهم می‌شود. همچنین آماده‌شدن بستری مناسب برای خدمت به زوار امام‌ز(ع) را از دستاوردهای طرح دانسته‌اند. در همین رابطه، یکی از مسئولان مساجد گفته است: از ثواب‌های مهم این طرح، اسکان زائران کم‌بضاعت می‌باشد و در این طرح، برای خدمات‌دهی به زائران، درخواست‌های نور ال‌دی‌وی‌های سبز جلوی درب، متوجه باز بودن مسجد شدیم.

همچنین زائران در بحث خدمات مساجد نیز انتقاداتی داشتند از جمله نبود پارکینگ مناسب و حضور نداشتن افراد آگاه برای پاسخ‌گویی در باره مسائل شهری و راه‌های منتهی به حرم، اما با این‌وجود، زائران مکرر از مزایای این طرح یاد کرده‌اند. اصلی‌ترین نقاط قوت این طرح را وجود امنیت بیشتر در مساجد دانسته‌اند، چنان‌که خیلی از شرکت‌کنندگان در این طرح معتقد بودند: پاکیزه بودن محیط بیرونی و درونی مسجد و سرویس‌های بهداشتی و وجود حس آرامش یکی از اصلی‌ترین مزایای اسکان مسجد در قیاس با کمپ‌هاست که در صورت اطلاع‌رسانی بهتر برای اسکان‌های موقت مخصوص‌ادر مبادی ورودی شهر، مساجد بهتر هستند.

از نظر زائران، طرح مساجد شبانه‌روزی موجب افزایش حس اعتماد به مجاوران شده است، چرا که اسکان در مساجد سبب شکل‌گیری ارتباطات موثر میان آن‌ها

رئیس کمیسیون فرهنگی شورای اسلامی شهر مشهد تأکید کرد

گفتگوی مرتبط

رئیس کمیسیون فرهنگی شورای اسلامی شهر مشهد تأکید کرد
ضرورت تقویت مساجد شبانه‌روزی

گروه گزارش - چرا مساجد ما باید تنها در ساعاتی مشخص باز شوند و بلافاصله پس از اقامه نماز، به آن‌ها قفل زده شود؟ در ب مسجد باید به روی زائران و مجاوران مشهد الرضا باز باشد و با مدیریت صحیح کارکردهای آن احیا شود.

این جمله را رئیس کمیسیون فرهنگی شورای اسلامی شهر مشهد در بیان ضرورت تقویت مساجد شبانه‌روزی بیان می‌کند و می‌گوید: شاید هنوز با اهداف از پیش طراحی‌شده برای شبانه‌روزی کردن مساجد فاصله داشته باشیم، اما در اصل و اساس این اقدام ایرادی نیست و اگر ایرادی وجود داشته باشد، به مدیریت مساجد در راستای احیای کارکردهای آن برمی‌گردد. حجت‌الاسلام مجید فاطمی ارفع در گفتگو با خبرنگار ما، به این نکته نیز تأکید می‌کند: طرح شبانه‌روزی شدن مساجد در مشهد به صورت آزمایشی با هفت مسجد آغاز شد که با توجه به باز خوردی که از این مساجد دریافت می‌کنیم، امیدواریم این طرح از حیث کمی و کیفی گسترش یابد. به گفته رئیس کمیسیون فرهنگی شورای اسلامی شهر مشهد، مسجد محموری از دغدغه‌های اعضای شورای اسلامی چهارم است و در همین راستا، نهضت مسجدسازی نیز به راه افتاد. وی با بیان اینکه در فرهنگ اسلامی توجه خاصی به مساجد شده است که متأسفانه امروز کمتر شاهد آن توجه هستیم، تصریح می‌کند: امروزه مساجد عملاً به محلی برای انجام یک سری مناسک و اعمال عبادی تبدیل شده‌اند. در حالی که در صدر اسلام، مسجد مأمی برای مردم و پایگاه تحولات فرهنگی و اجتماعی قلمداد می‌شد. حجت‌الاسلام فاطمی ارفع با تأکید بر ضرورت فعالیت مساجد شبانه‌روزی در نقاط مختلف شهر برای دسترسی مجاوران و زائران مشهد الرضا، خاطرنشان می‌کند: مساجد باید در دسترس مردم باشند تا مردم بتوانند در ساعاتی از شبانه‌روز که احساس نیاز به ارتباط با خدای متعال می‌کنند، این فضای معنوی در اختیارشان باشد. در صورت تحقق این امر، مکان‌های عبادت و ارتباط با خدای متعال فراگیر خواهد شد. به

گفته وی، شبانه‌روزی شدن مسجد به احیای نماز شب در مساجد نیز کمک می‌کند. همچنین از آنجایی که مشهد سالانه پذیرای حجم گسترده‌ای از زائران است و زائران گاهی مواقع وارد شهر می‌شوند که برای آنان مشکلاتی پیش می‌آمد، مساجدی که در مسیر تردد زائران و در خیابان‌های منتهی به حرم رضوی قرار دارند، ضرورت دارد که در ب‌آن‌ها به‌روی مردم بسته‌نماند. وی در پاسخ به این سوال که مساجد شبانه‌روزی چه کارکردهایی باید داشته‌باشند، اظهار می‌کند: بر اساس مطالعات صورت‌گرفته، مقرر شده است این مساجد علاوه بر برگزاری نمازهای بومیه در طول شبانه‌روز، خدمات دیگری همچون اطلاع‌رسانی و گردشگری، سرویس بهداشتی، وضوخانه، آب‌جوش‌صلواتی و تجهیزات گرمایشی سرمایشی را ارائه دهند.

رئیس کمیسیون فرهنگی، اجتماعی و زیارت شورای اسلامی شهر مشهد همچنین در خصوص آخرین روند عملیات اجرایی نهضت مسجدسازی، تصریح می‌کند: این نهضت با قوت ادامه دارد. از ۱۴۴ مسجدی که در دوره دستور کار احداث و بازسازی در دوره فعلی شورا و مدیریت شهری قرار گرفته بودند، تاکنون ۸۵ مسجد تکمیل شده و ۵۹ مسجد بازسازی شده است و پیگیر ساخت ۳۱ مسجد دیگر نیز هستیم. به گفته وی، شورای چهارم در نقش تسهیلگر و بسترساز برای هدایت کمک‌های مردمی و اعتبارات خیرین به سمت ساخت مسجد وارد این عرصه شده است و بنا داریم غفلت مدیریت شهری در دوره گذشته که توسعه شهر با توجه به پیوست فرهنگی در بحث ساخت مساجد غافل شده بودند را به نوعی جبران کنیم. وی در پایان سخنانش به احیای کارکرد مساجد نیز تأکید کرد.

رئیس کمیسیون فرهنگی شورای اسلامی شهر مشهد تأکید کرد

ضرورت تقویت مساجد شبانه‌روزی

استفاده کرده‌اند. اما به‌طور کلی، اصلی‌ترین هدف طرح، یعنی باز بودن ۲۴ساعته، در بعضی مساجد محقق نشده است و علت اصلی آن، نبود نیروی کافی برای انجام این کار است، چرا که انجام این امر از عهده یک خادم خارج است. این امر در مساجد موفق با استفاده از خدام افتخاری و کمک‌گرفتن از نیروهای مردمی و بسیج محقق شده است که همراهی مردم ستودنی است.

■ **سناریوهای پیش‌روی طرح فعالیت مساجد شبانه‌روزی**

نتایج مثبت طرح از دید زائران که مخاطب اصلی طرح محسوب می‌شوند بسیار حائز اهمیت است. نتایج تحقیق نشان داد که امنیت، ایجاد مکانی برای استراحت، نظافت مسجد و سرویس‌های بهداشتی، تحقق مشارکت مردمی، فراهم آمدن مکانی برای نماز اول وقت، ایجاد اعتماد زائران به مجاوران، به فعلیت رسیدن ظرفیت‌های مساجد و راحتی زائران از جمله نقاط قوت طرح مساجد شبانه‌روزی در بازه اندک اجرا شدنش از دید زائران و مجاوران است.

بر اساس تحقیقات کارشناسان دفتر مطالعات فرهنگی و اجتماعی، برای ادامه طرح، دو استراتژی پیش‌بینی شده است. سناریوی اول اتکا بر توانایی‌های صرف شهرداری و برطرف کردن نیازهای طرح است که اهم آن‌ها اطلاع‌رسانی بیشتر

پژوهش، نقشه‌جمعی برای پاسخ به این نیازها آماده‌شده است. ■ **نتایج منفی و مثبت در عین اجرای آزمایشی طرح**
در قسمتی از طرح ارزیابی مساجد شبانه‌روزی، جمع‌آوری اطلاعات متکی بر مشاهدات مستمر ارزیاب‌ها بوده است که ضمن تحقیقات از طریق گفتگو با زائران، کسبه‌محله و خادمان مساجد، ارزیابی عملکرد انجام‌شده است که بر اساس آمار حاصل‌شده از این تحقیق، عمده مشکلات هفت مسجدی که در این طرح مشارکت کردند شامل مواردی است نظیر: حضور نداشتن مداوم خادمان، عدم اطلاع‌رسانی کافی و نیاز برخی مساجد به بهسازی. با وجود اینکه مشکلاتی در اجرای طرح از سمت مساجد و همین‌طور کارفرما وجود داشته، در عین حال، نتایج مثبتی حاصل شده است. مثلاً نزدیکی برخی مساجد به حرم مطهر رضوی ی قرار گرفتن در مبادی ورودی مزیت قابل‌توجه برخی مساجد بوده است یا به عنوان مثال، باز بودن مساجد در مبادی ورودی و فراهم کردن امکان استحمام و محیط پاکیزه همراه با گرمایش و سرمایش، به‌شدت مورد استقبال زائران قرار گرفته است و زائران از خدمات این مساجد

بر اساس سند «نحوه تعامل مطلوب مساجد با شهرداری» مطرح شد

۱۰۱۵مسجد فعال، کمبود ۲۴۰مسجد

مشهد، تعداد مساجد حتی از سرانه موردنیاز نیز بیشتر است که نمونه آن را در منطقه ثامن می‌بینیم. در این منطقه، بر اساس سند تدوین‌شده از سوی معاونت فرهنگی و اجتماعی شهرداری مشهد، برای جمعیت کمتر از ۲۰هزار نفری ساکن در این محله، ۷۵مسجد فعالیت می‌کنند که ۶۸مسجد بیش از نیاز بر اساس سرانه جمعیت آن است.

در منطقه ۲ شهر مشهد نیز که منطقه‌ای پرجمعیت است و بیش از ۴۳۰هزار نفر را در دل خود جای داده، تعداد ۱۶۰مسجد فعال در سند مطالعاتی مورد اشاره، برای این منطقه گزارش شده است که کمبود مسجد در این منطقه وجود ندارد و به دلیل بافت قدیمی، پراکندگی تعداد مساجد در این منطقه همانند منطقه ثامن، بیشتر از سایر نقاط شهری است. منطقه ۳ مشهد نیز وضعیتی مشابه منطقه ۲ دارد و با جمعیتی حدود ۳۹۰هزار نفر، ۱۳۷مسجد فعال دارد که البته هفت مسجد دیگر نیز در این منطقه، در حال ساخت هستند. همچنین منطقه ۴ مشهد با جمعیت بیش از ۲۴۶هزار نفر، ۱۰۳مسجد و منطقه ۵ با جمعیت حدود ۱۷۰هزار نفری، ۷۴مسجد فعال دارد که در این مناطق شهر نیز کمبود مسجد نداریم.

■ **بیشترین تراکم مساجد شهر در منطقه ثامن**

در این میان، در برخی مناطق بافت مرکزی شهر

گروه گزارش - با وجود فعالیت هزار و ۱۵ مسجد در نقاط مختلف مشهد، این شهر با در نظر گرفتن سرانه تعریف‌شده برای مساجد به نسبت جمعیت، با کمبود ۲۴۰مسجد مواجه است.

به گزارش شه‌رآر، با هدف تدوین مدلی مطلوب برای بهره‌وری و پویاکردن کارکردهای مسجد در تراز اسلامی، سندی آماری و تحلیلی از سوی دفتر مطالعات فرهنگی و اجتماعی شهرداری مشهد در خصوص فعالیت مساجد تدوین شده که ضمن تبیین وضعیت موجود مساجد شهر، مدل تعامل با مساجد و توسعه آرمانی نیز گردآوری شده است.

■ **پراکندگی نامناسب مساجد**

در مناطق شهری مشهد

در این اساس، تعداد مساجد فعال شهر مشهد هزار و ۱۵مسجد است که آمارها از کمبود ۲۴۲مسجد حکایت دارد. این کمبود در نقاط دورتر از بافت مرکزی به‌ویژه مناطق غربی مشهد، بیشتر دیده می‌شود و در عین حال، در برخی مناطق مرکزی و قدیمی شهر با تراکم مساجد مواجه هستیم. برای جبران این کمبود، البته در دوره فعلی مدیریت شهری با مصوبه شورای اسلامی شهر ساخت ۱۱۰مسجد تحت عنوان «نهضت مسجدسازی» در مناطق مختلف شهر در دستور کار قرار گرفت و مقرر شد تا اوایل سال ۹۶به‌بهره‌برداری برسند.

■ **کمبود مسجد در غرب مشهد**

در این میان، در سند تدوین‌شده از وضعیت مساجد شهر مشهد، پراکندگی مساجد بر اساس منطقه‌بندی‌های شهرداری نیز مشخص شده است که کمبود مساجد در مناطق توسعه‌یافته شهری بیشتر از هر نقطه دیگر مشهد است، چنان‌که در حال حاضر، برای جمعیت بیش از ۲۶۵هزار نفری منطقه ۱۰ فقط ۳۲مسجد فعال وجود دارد که بیش از این تعداد، یعنی ۴۵مسجد بر اساس سرانه جمعیت، کمبود دارد.